

Nadčasovosť diela *Malý princ* Antoina de Saint-Exupéry v kontexte globálnej kultúry

Jana Orlická, Filozofická fakulta UMB, Banská Bystrica, jana2013@gmail.com

Jana Pecníková, Filozofická fakulta UMB, Banská Bystrica, jana.pecnikova@umb.sk

Kľúčové slová: globálna kultúra, Malý princ, planéta

Key words: global culture, The Little Prince, planet

„Verím, že uctievanie osobitého prináša len smrť – lebo zakladá poriadok na podobnosti. Mýli si jednotu Bytia s totožnosťou jeho častí. A pustoší katedrálu, aby urovnalo kamene. Budem teda bojovať proti komukoľvek, kto si zaumieni vnútiť jeden osobitný zvyk iným zvykom, jeden osobitný národ iným národom, jedno osobitné plemeno iným plemenám, jednu osobitnú myšlienku iným myšlienkam. Verím, že prvenstvo Človeka je základom jedinej Rovnosti a jedinej Slobody, ktoré by mali význam. (...) Rovnosť nie je Totožnosť. (...) Budem bojovať za Človeka. Proti jeho nepriateľom. Ale aj proti sebe samému.“ (Exupéry, 1987, s. 426)

Cieľom nášho príspevku je nahliadnuť do nadčasových odkazov diela *Malý princ*, autora Antoine de Saint-Exupéry, ktoré sú malým, hodnotným, filozofickým slovníkom, zrelým do dnešnej doby, v zornom poli globálnych a globalizačných procesov. V kríze tradičných hodnôt a kultúr pôsobí malé, zdanlivo detským slovníkom napísané dielo, ako epitaf na náhrobnom kameni ľudských kultúr a hodnôt. Náš príspevok prináša krátku literárnu analýzu diela *Malý princ*, spolu s kľúčovými momentmi diela, vo vzťahu k jeho nadčasovým odkazom. Pri analýze sa opierame o aktuálne dielo súčasnej francúzskej filozofickej bázy *Globalizovaný Západ, Polemika o planetárnej kultúre*, a prinášame pohľad jedného z najvýznamnejších francúzskych súčasných filozofov Hervé Juvin, na aktuálne krízové témy kultúry, podložené či uzavreté jednoduchými nadčasovými odkazmi diela *Malý princ*.

Malý princ a východiskové témy nadčasovosti diela

Francúzske literárne dielo *Malý princ* autora Antoine de Saint-Exupéry, vydané v 180 jazykových prekladoch a v náklade viac ako 80 miliónov kópií, je dielom s večným odkazom pre základné ľudské hodnoty, predložené v rôznych charakteristikách literárneho jazyka. Bezprostredný detský a jednoduchý jazyk strieda vážny a seriózny tón, bez straty zrozumiteľnosti, plynulosti a melodickkej poetickosti. Čistý jazyk doplnený o jednoduché výtvarné stvárnenie deja samotným autorom udržuje čitateľa v rovine príjemných pocitov, s veľkým množstvom podnetov a zásadných otázok.

Autorský pohľad na život ostáva v celom diele v obraze dospelého človeka, ktorý sa vracia do detských rokov v príbehu a ponúka Malému princovi priamočiare riešenia, ktoré sú výsostne detskou doménou. Celý dej putovania Malého princa je otázkou kompozície rôznych kladných aj záporných postáv, či prívetivé charaktery zvierat s ľahko skrytou múdrosťou starých bájok. V jednotlivých scénach prináša príbeh zásadné múdrosti. Základnou myšlienkou celého kompozitu však ostáva, že odpovede na zásadné otázky nachádza každý človek predovšetkým sám v sebe.

Identifikáciou samotného autora s Malým princom, v jednoduchom príbehu, „objavuje“ autor v životoch dospelých ľudí jednoduchosť myslenia večného dieťaťa a opovrhnutie svetom dospelých. Tento je vykreslený prostredníctvom divných charakterov, zaoberajúcich sa samým sebou a rôznymi komentármi k nim. Putovanie po jednotlivých

planétach a hľadanie resumé o živote je spojené s podobenstvami ľudských životov. Individuálna skúsenosť akoby malého princa posúvala od svojho pohľadu, vlastnej planéty, cez spoznávanie, teda putovanie po iných planétach, až po dospelý pohľad na život a prirodzený odchod, ktorý ostáva pre všetkých veľkou neznámou. Obrazovosť celého deja vytláča do popredia morálne hodnoty, pričom ustupuje samotná dejová línia. Celkový slovník diela v zdanlivo jednoduchých, priamočiarych vetách, sa v skutočnosti nedá pochopiť na jedno prečítanie. Punc malého filozofického diela vsádza fakt, že *Malý princ* nesie v sebe odkazy, platné a aktuálne, v každom čase.

Kľúčové momenty diela vo vzťahu k téme

Nadčasovosť diela *Malý princ* máme možnosť zachytiť v jeho univerzálnych odkazoch a kľúčových momentoch. Sú súčasťou prirodzeného chodu diela a napriek tomu sa dajú nielen použiť ako odkaz pre súčasnosť, ale predovšetkým nesú v sebe mravné posolstvo, ktoré aj po viac ako sto rokoch dokáže kopírovať základné životné princípy. V čase globalizačnej a ekologickej krízy sa nám javí ako nosný odkaz Malého princa pre človeka, žijúceho a využívajúceho planétu Zem: „*Je to otázka disciplíny,“ povedal mi neskôr Malý princ. „Keď dám ráno do poriadku seba, treba starostlivo upratať aj planétu“* (Exupéry, 2013, s. 23).

Ekonomickej a politickej kríze, ktorá je súčasťou, či jedným z následkov globalizačných a hospodárskych princípov súčasnosti sú určené, nadčasovo, nasledujúce úvahy kráľa, ako predstaviteľa vyššej politickej, či hospodárskej moci: „*Ako kráľ trval totiž predovšetkým na tom, aby sa uznávala jeho autorita. Nestrpel neposlušnosť. Bol to neobmedzený vládca. Ale bol aj veľmi dobrosrdečný, a tak dával rozumné rozkazy. „Keby som prikázal,“ vravieval zvyčajne, „keby som prikázal niektorému generálovi, aby sa premenil na morského vtáka, a keby ten generál neposlúchol, nebola by to generálova vina, ale moja. (...) Autorita sa zakladá predovšetkým na rozume. Ak prikážeš svojmu ľudu, aby sa šiel hodiť do mora, urobí revolúciu. Ja mám právo vyžadovať poslušnosť, pretože moje rozkazy sú rozumné“* (Exupéry, 2013, s. 37).

Kreovanie osobnostných postojov k životu človeka a súčasnému neistému vývoju a smerovaniu civilizácie, napomôžu pravdy, ktoré akoby kopírovali základy religiozity a morálnych zákonov z nej vyplývajúcich: „*Budeš teda súdiť sám seba - odpovedal mu kráľ. To je najťažšie. Je oveľa ťažšie súdiť samého seba ako svojho bližneho. Ak sa ti podarí samého seba dobre súdiť, bude to znamenať, že si ozajstný mudrc“* (Exupéry, 2013, s. 41).

V čase virtuálnych hraníc a krízy medziľudských vzťahov pôsobí ako „antický“ návod na šťastie rozsiahly odkaz jednej z vedľajších postáv diela, líšky. Jej ústami odznieva posolstvo hodnôt, za ktoré pôvodné kultúry bojovali a vnášali do boja na život a na smrť ducha: „*Ak si ma skrotíš, môj život bude akoby ožiarený slnkom. Spoznám zvuk krokov, ktorý bude iný ako všetky ostatné. Tie ostatné kroky ma zaháňajú pod zem. Tie tvoje ma privolajú z nory ako nejaká hudba“* (Exupéry, 2013, s. 66). Myšlienku rozvíja i nasledovný citát: „*Spoznáme len tie veci, ktoré si skrotíme,“ povedala líška. „Ľudia už nemajú čas, aby niečo spoznávali. Ak chceš mať priateľa, skrot' si ma“* (Exupéry, 2013, s. 68)!

Téma tak hľadaného a diskutovaného ľudského šťastia, odvíjajúceho sa zo vzťahovej roviny a jej špecifik, na pozadí vlastnej kultúrnej identity, rezonuje aj v nasledovnom výroku: „*Bolo by lepšie, keby si prichádzal v tú istú hodinu, povedala líška. Ak napríklad prídeš o štvrtej popoludní, už od tretej začnem byť šťastná. Čím väčšmi čas pokročí, tým budem šťastnejšia. O štvrtej už budem vzrušená a nepokojná; objavím cenu šťastia! No ak budeš chodiť hocikedy, nebudem nikdy vedieť, na ktorú hodinu si mám pristrojiť srdce...je potrebné zachovávať isté zvyky. Čo je to zvyk? Je to niečo, čo odlišuje jeden deň od ostatných dní, jednu hodinu od ostatných hodín“* (Exupéry, 2013, s. 70).

Silu príslušnosti k odkazu vlastnej kultúry, prameniacej z výchovy a vlastnej

skúsenosti, nájdeme v spomienkach autora: „*Táto voda bola naozaj čosi iné ako obyčajná živina. Zrodila sa z chôdze pod hviezdami, zo spevu hriadeľa, z námahy mojich rúk. Bola srdcu taká milá ako nejaký dar. Keď som bol malým chlapcom, svetlo vianočného stromčeka, hudba na polnočnej omši a nežnosť úsmevov mi takto obostreli najväčším leskom vianočný darček, čo som dostal*“ (Exupéry, 2013, s. 78).

Krízu súčasnej svetokultúry a vzniku individua bez príslušnosti môžeme zvýrazniť sto rokov starou myšlienkou autora: „*Ludia? Vietor ich unáša. Nemajú korene, to im veľmi prekáža*“ (Exupéry, 2013, s. 62).

A nakoniec autorov odkaz, opäť ústami líšky, v prospech prirodzeného ľudského citu, akým je láska, ktorá prináša harmóniu vtedy, keď je živá z oboch strán a vyžaduje si zodpovednosť, či obrazne povedané definovanie vlastnej identity, ktoré si vyžaduje rovnaký prístup: „*Tu je moje tajomstvo. Je veľmi jednoduché: dobre vidíme iba srdcom. To hlavné je očiam neviditeľné. Čas, ktorý si strácal pre svoju ružu, robí tvoju ružu takou dôležitou. Si zodpovedný za svoju ružu. Pretože ju som chránil zástenou. Pretože jej som pozabíjal húseníc. Pretože ju som počúval, ako sa žaluje alebo vystatuje, alebo dokonca ako niekedy mlčí. Pretože je to moja ruža*“ (Exupéry, 2013, s. 71).

Ak by sme sa pokúsili analyzovať odkaz diela v duchu humanizmu, je predovšetkým spojený s ľudskými hodnotami a túžbami po šťastí, po zakorenení vo „svojom“ prostredí. Autor sa cez postavu Malého princa prihovára čitateľovi, detskému i dospelému, a na základe putovania Malého princa sa mu pred očami premieta celý ľudský život. Exupéry však v diele prináša skryté pravdy religiozity, ktoré vyčleňujú dielo z čisto humanistickej roviny. Znova a znova ústami Malého princa odznievajú základné religiózne, či morálne pravdy, ktoré sú však určené viacnásobnému čitateľovi diela, ktorý prešiel štádiá humanizmu, či osobného racionalizmu a číta dielo do konca. Práve tam je nútený identifikovať sa s prirodzeným odchodom zo „života na Zemi“, na „inú planétu“. Je zarážajúce, že autorovi sa skutočne podarilo jednoduchým slovníkom pretransformovať dielo do tak silnej filozoficko-religionistickej roviny, že prirodzený vývoj života až do konca vždy znova a znova zaráži čitateľa a zovrie žalúdok v smútku reality. Autor vytvoril dielo, ktoré je „povinným čítaním“ vo všetkých etapách ľudského života. Dielo totiž dozrieva s dozrievaním čitateľa.

Nadčasovosť diela vo vzťahu k aktuálnemu stavu kultúry

Za jednu zo základných tém vo vzťahu k odkazu diela *Malý princ* považujeme v súčasnosti tému globalizácie. Táto je definovaná viacerými smermi. Anthony Giddens hovorí vo svojom diele *Dôsledky modernity* (2010) o zintenzívňovaní celosvetových sociálnych vzťahov, spájajúcich vzdialené lokality spôsobom formovania udalostí, ktoré sa dejú v mnohonásobnej vzdialenosti. Do rôznorodosti sveta preniká jedna uniformná kultúra, založená na modernej priemyselnej a konzumnej spoločnosti. Hoci má globalizácia množstvo kritikov, má aj svoje pozitívne aspekty, ktoré pomáhajú mnohým ľuďom zlepšiť zdravotnú starostlivosť, či životnú úroveň. Globalizácia umožnila prístup ku komunikácii v izolovaných oblastiach, či prístup ku vzdelaniu (Giddens, 1998).

Podľa Norberga (2006) je globalizácia procesom, v ktorom človek, obchod, informácie, trh, demokracia prekračujú štátne hranice a politická moc stráca lokálny charakter. Voľný pohyb na pracovnom, obchodnom, finančnom, kultúrnom trhu oslobodzuje myslenie a podnecuje slobodu a aktivitu. Dáva k dispozícii schopnosť kontrolovať vlastný život a tým aj úroveň prosperity. Nadväzuje na Beck svojim dielom *Čo je to globalizácia* (2004), v ktorom jasne definuje, že „*v úvahách o nadnárodnej občianskej spoločnosti sa zviditeľňujú sociokultúrne procesy, skúsenosti, konflikty a identity, ktoré sa orientujú na „model jedného sveta“, na nadnárodné sociálne prúdy, na globalizáciu „odspodu“, na nové svetoobčianstvo*“ (Beck, 2004, s. 43)

Vo vnútri témy globalizácia však existuje citlivá podtéma, vlastná kultúra, ktorá aj vo

svete globalizácie zdôrazňuje vlastné, podstatné, kultúrne hodnoty. Tieto zabezpečujú identifikáciu ďalšej z tém, ktorou je uznanie kultúrnej diverzity, či revitalizácia hodnoty lokálnej kultúry v globalizovanom svete, s jej prehľadnosťou sociálnych vzťahov, vyčlenením územím vo vzťahu ku kultúrnym a historickým hodnotám. Ľudia prirodzene potrebujú chrániť vlastnú kultúrnu identitu pred beztvárnosťou. Vo vzťahu k európskym integračným témam, je osviežením názor Denise de Rougemonta (1996), ktorý vo svojom diele *Budúcnosť je naša vec* hovorí o potrebe tvoriť úniu európskych národov s princípmi federácií s kultúrnymi rôznosťami, kde najdôležitejšiu úlohu zohrávajú lokálne pospolitosti a regióny so zachovávaním vlastného spôsobu života. Rougemont hovorí o nároku na rozmanitosť poslania, darov, zvykov, tradícií, rečí.

Hervé Juvin (2012), vo svojej časti polemiky o planetárnej kultúre *Globalizovaný Západ*, definuje novú globálnu kultúru, či svetokultúru ako niečo, čo stojí na kritériách množstva. Množstvo nahrádza kvalitu a poznanie. S internetom prichádza logika tzv. „kultúry a demokracie“, kvantitatívna logika, ktorá o kvalite priateľstva, literárnych diel, rozhoduje počtom kliknutí. Množstvo hovorí a deklaruje pravdu a dáva istotu, čo je krásne, dobré a pravdivé. Priateľstvá sú vzácnejšie počtom klikov a umenie má takú cenu, koľko stojí. Globálna kultúra priniesla kultúrnu indiferenciáciu a peňažnú diferenciáciu. Na základe týchto dvoch charakteristík, ju Juvin označuje za najnebezpečnejší pokus zničiť jednotlivé ľudské kultúry, formované ich zvláštnosťami a pôvodom. Na zvyškoch kultúr, zrúcaninách sebaúcty a posvätnosti, môže vyvstať čokoľvek. Predovšetkým však rušenie hraníc a odzbrojenie všetkých miestnych a národných kultúr neprináša mier, ale výbuch všeobecného násillia bez štruktúry a cieľa, bez záujmov založených na cti a na zhodnotení situácie (Juvin, 2012).

Problematických súvislostí krízy súčasnosti, ktoré sa dajú nájsť ako zhrnutie niekoľkých riadkov, v detskom literárnom diele zo začiatku storočia, je omnoho viac. Naivný no pravdivý svet Malého princa, postavený na základných mravných princípoch, sa dnes ocitá na úpäť strmého zrázu, kde pád je jediným východiskom pre postavenie nových mravných princíпов doby. Prekvapivo však opäť na základoch mravných odkazov diela, ktoré akoby boli „vytesané do kameňa“.

Nosné odkazy diela *Malý princ* v súčasnej polemike o globálnej kultúre

Paradoxne o pár desiatok rokov neskôr sa kreuje na území rovnakého Francúzska, kde bolo napísané dielo *Malý princ*, skupina francúzskych filozofov, ktorí objektívne, s istou dávkou reálnej krutosti, hovoria o súčasných hodnotových krízach na pozadí globalizácie. Paralely jednoduchých morálnych právd diela *Malý princ*, sa v omnoho zložitejších súvislostiach nachádzajú v polemike o planetárnej kultúre, autorov Gilles Lipovetsky a Hervé Juvin.

Predovšetkým Hervé Juvin (2012) hovorí o súčasnej situácii ako stave, kde na jednej strane stojí oslobodenie od dávnych závislostí, rušenie hraníc a pút, ktoré obmedzujú slobodný úlet jedinca za šťastím. Na druhej strane je človek zavrznutý v neobmedzených možnostiach, ktoré v každom provokujú túžbu využiť všetky príležitosti. Tento fakt denno-denne presvedča človeka, že ľudský život nemá žiadne hranice a odsudzuje ho na večný pohyb bez oddychu. Akoby zaznelo z úst Malého princa: „*Ludia? Vietor ich unáša. Nemajú korene, to im veľmi prekáža*“ (Exupéry, 2013, s. 62).

Juvin hodnotí aktuálny postoj človeka, ako postoj, ktorý popiera fakt, že žije tu a teraz, v konkrétnych ohraničených klimatických, geografických, historických, spoločenských, politických a iných podmienkach. Táto skutočnosť vedie k rozchodu človeka so skutočnosťou, s históriou, geografiou a zároveň je výrazom stavu spoločenského nevedomia v zajatí virtuálneho sveta. Mladí ľudia, opití osobnou budúcnosťou, sa nestarajú o otázky, čo budúcnosť vlastne umožňuje. Faktom ostáva, že neexistujú žiadne rozmanité kultúry, ktoré sú ovplyvňované faktorom globalizácie. Globalizácia je spoločenský stav, ktorý prináša kultúru

v mene dobra a záujmu ľudí. Odpradáva kultúry pomenovávali hranice ľudského života, učili čeliť prírodným silám, vštepovali poslušnosť osudu, skutočnosti, moci. Každá kultúra prinášala vlastnú originálnu cestu, ale na pozadí dialógu s inými kultúrami (Juvín, 2012). Akoby práve z úst Antoine de Saint-Exupéry zaznelo v diele *Malý princ* (2013): „*Čo je to zvyk? Je to niečo, čo odlišuje jeden deň od ostatných dní, jednu hodinu od ostatných hodín*“ (Exupéry, 2013, s.70). Alebo by tento autor hovoril o výnimočnosti chvíle v prostredí vlastnej kultúry: „*Táto voda bola naozaj čosi iné ako obyčajná živina. Zrodila sa z chôdze pod hviezdami, zo spevu hriadeľa, z námahy mojich rúk. Bola srdcu taká milá ako nejaký dar. Keď som bol malým chlapcom, svetlo vianočného stromčeka, hudba na polnočnej omši a nežnosť úsmevov mi takto obostreli najväčším leskom vianočný darček, čo som dostal*“ (Exupéry, 2013, s. 78).

V protiklade k Saint-Exupérymu, Hervé Juvín veľmi zreteľne hovorí, že súčasná „jedna“ kultúra znamená ísť s prúdom a podrobiť sa norme kultúrnej ľahostajnosti, pričom je sprevádzaný zdanlivým triumfom individua. Globalizačná kultúra zároveň vo vysokej miere uskutočňuje prepojenie moci a peňazí, pričom ekonomika sa stala podmienkou jej platnosti. Je to kultúra neobmedzeného rastu so základom v technickej všemohúcnosti, čo je dôvodom rozchodu s prírodou. Tento typ kultúry odmieta otázky, na ktoré sa hľadá úsudok. Necháva ich rozplynúť sa v čine, zakazuje ustupovanie a núti akceptovať zmierenie s trhom, rastom a ich efektmi. Globálna kultúra je zložená z jednotlivých, konkrétnych kultúr, ktoré sa však stretávajú na poli obchodu, hospodárstva. Juvín v polemike prísne degraduje pôvodné postavenie kultúr, ktoré, zo dňa na deň, v globalizačnom procese strácajú svoje prapôvodné miesto a provokujú, v súčasných odborných kruhoch, k vynoveným, avšak o to intenzívnejším odkazom: „*Krajiny by mali robiť všetko pre to, aby postupne nezanikali odlišnosti, osobitosti, zvláštnosti, ktoré sú vlastné národným kultúram. Sú ich najcennejším bohatstvom, dedičstvom, ktoré je nutné ďalej rozvíjať*“ (Biloveský, 2012, s. 119). Súčasná globalizovaná kultúra v žiadnom prípade nestojí na trpezlivom budovaní seba samej, ale v dobrodružstve momentálnych zvodov, či v zmyslovom nasýtení a z toho prameniacych alternatív. Juvín (2012) definuje súčasnú kultúru ako kultúru výmeny a styku, ktorá je charakterizovaná uniformitou. Existuje síce pojem medzikultúrny dialóg (Veselá, 2008) a miešanie kultúr, ale podmienkou hospodárskeho rastu je vykoreniť jedinca z kolektívu a zaradiť ho mimo akejkoľvek odlišnosti. Deštrukcia akýchkoľvek odlišností a rozdielov, ktoré sú dušou každej ľudskej kultúry znamená zabudnúť na prapodstatu kultúry ako záležitosti moci, viery a voľby. Dejiny teda kultúru premenili, respektíve premenili jej vnímanie.

Súčasná globalizovaná kultúra, či svetokultúra, podľa Juvína, rozpustila akékoľvek formy, štýly, farby, zvuky, teda odlišnosti, ktoré sú zároveň aj časťou dôstojnosti. Strata, či opustenie pôvodnej kultúry, znamená opustenie skúseností predchádzajúcich generácií (Juvín, 2012). Dielo *Malý princ* nesie práve pre túto problematiku návod na určenie vlastnej identity, či vzťahu k vlastnej kultúre, k vlastnej národnosti, z ktorej pramení zmysel pre budovanie si hodnotných vzťahov, na poli globalizovanej civilizácie: „*Tu je moje tajomstvo. Je veľmi jednoduché: dobre vidíme iba srdcom. To hlavné je očiam neviditeľné. Čas, ktorý si strácal pre svoju ružu, robí tvoju ružu takou dôležitou. Si zodpovedný za svoju ružu. (...) Pretože ju som chránil zástenou. Pretože jej som pozabíjal húsenice. Pretože ju som počúval, ako sa žaluje alebo vystatuje, alebo dokonca ako niekedy mlčí. Pretože je to moja ruža*“ (Exupéry, 2013, s. 71).

Identická myšlienka Malého princa sa môže stať východiskom aj pre súčasné ponímanie kultúry a umenia. Juvín (2012) súčasnú situáciu globálnej svetokultúry hodnotí aj v oblasti umenia, ktoré je výkladnou skriňou daného národa. V súčasnosti umenie prežíva len ako spôsob trávenia voľného času a ak sa chce naozaj rozvíjať, musí sa stať súčasťou zábavného priemyslu. Vzniká komplot slovného aj praktického spojenia s názvom „kultúrny priemysel“, kde sa kultúra stáva majetkom, určeným na predaj. Takáto kultúra, majetok,

ponúka všetko, čo bolo pôvodne súčasťou tradičných väzieb, čo záviselo od miestneho, rodinného, spoločenského putá a nieslo pečať bezplatnosti. Človek pôvodne vďačil za kultúru prostrediu. Dnes človek vďačí za kultúru vlastnej kúpnej sile. Kreatívny, či kultúrny priemysel dnes ponúka dekoratívne veci každodenného života a nie myšlienky a ducha kultúry, za ktoré by niekto umieral. (Juvin, 2012) Práve tu je miesto pre myšlienku francúzskeho ducha kultúry, ústami líšky z *Malého princa*, ktorý je návodom na prežitie ľudského života podľa prirodzených, ľudských, kultúrnych, či religióznych kritérií:

„Ak si ma skrotíš, môj život bude akoby ožiarený slnkom. Spoznám zvuk krokov, ktorý bude iný ako všetky ostatné. Tie ostatné kroky ma zaháňajú pod zem. Tie tvoje ma privolajú z nory ako nejaká hudba.“ „Spoznáme len tie veci, ktoré si skrotíme,“ povedala líška. „Ľudia už nemajú čas, aby niečo spoznávali. Ak chceš mať priateľa, skrot' si ma“ (Exupéry, 2013, s. 68)!

Globálne – ekologický rozmer diela *Malý princ*

Dielo *Malý princ* akcentuje jednotlivca ako samostatnú identitu, ktorá cestou života prechádza rôznymi planétami – fázami poznania. Ako identita je však neoddeliteľnou súčasťou spoločnosti. „Každý jedinec má osobnú – individuálnu aj kolektívnu – sociálnu identitu. Identita môže byť vedome cítená aj formovaná, ale aj pridelená jednotlivcovi zvonka. Členstvo alebo príslušnosť k nejakej skupine má vplyv na to, ako jednotlivci vidia a vnímajú sami seba a ako sú vnímaní inými“ (Bitušíková, 2007, s. 21). Človek, jedinec, výchovou a rastom získava poznatky o spoločnosti, preberá kultúrne kódy, ktoré determinujú jeho vývoj a pohľad na svet.

Antoine de St. Exupéry vo svojom pomerne krátkom literárnom diele neopomína ani iný, rovnako aktuálny, stav kultúry a tou je environmentálna kultúra. Naša planéta je jediným miestom, kde sme vo vesmíre schopní udržať a rozvíjať ľudský život. Je to planéta ľudom poskytnutá k užívaniu. Nadväzujúc na dielo Šmajsa s názvom *Ohrozená kultúra* (2006) je v 21. storočí čoraz aktuálnejšia otázka pustošenia Zeme rozvíjaním modernej kultúry. Šmajsa, v protiklade s nežnými odkazmi *Malého princa*, prichádza s radikálnou myšlienkou, ktorá kultúrny systém posúva na miesto umelého podsystemu prirodzenej biosféry. Kultúra, ktorá sa mohla rozvíjať len v a s pomocou prirodzených prírodných podmienok, dnes naopak prírodu utláča a ničí. Tento paradox potvrdzujú i Lorenz (2003) a Scheler (2003), ktorí človeka – identitu – považujú za biologický druh zodpovedajúci prírode, ktorý svojou vlastnou kultúrou planétu nenávratne poškodzuje.

Šmajsa (2006) jasne zdôrazňuje posun v aktuálnom ponímaní kultúry. „Veľmi často sa chápe úzko a jednostranne: len ako kultúra duchovná, t.j. ako poznanie, umenie, hodnoty, výchova, správanie a niekedy dokonca len ako umelecká zábava. (...) Duchovná kultúra je síce relatívnym protikladom materiálnej kultúry, ale so systémom kultúry je funkčne prepojená do takej miery, že tvorí nielen jeho evolučný korelát, ale aj všadeprítomnú informačnú kostru kultúry“ (Šmajsa, 2006, s. 58). Práve kultúra je teda na jednej strane pôvodcom mnohých dnešných problémov, no na druhej strane by bez kultúry nebol možný spoločenský rozvoj ľudstva. „Kultúru si človek osvojuje učením v priebehu života v určitej spoločnosti. Kultúra je teda sociálnym dedičstvom a odkazom“ (Darulová – Košťalová, 2010, s. 28). Bez kultúrnych hodnôt by sa naštrbil rád či chod spoločnosti a identita človeka by nemala zázemie. „Kultúrne vzorce jednotlivca získava počas procesu socializácie a enkulturácie“ (Slatinská, 2013, s. 1). Medzi nimi aj kultúrny vzorec environmentálnej kultúry.

Exupéryho odkaz nežného detského diela, že to pravé človek spozná len srdcom, identicky potvrdzuje ústami dramatického hrdinu literárneho diela velikán ruskej literatúry, L. N. Tolstoj. V diele *Anna Kareninová* (1986) Levin prichádza k záveru: „Čo viem, nepoznal som rozumom, ale je mi to dané, zjavené a poznávam to srdcom, vierou v to podstatné“ (Tolstoj, 1986, s. 338). Prirodzené podriadenie sa človeka a jeho života environmentu a jeho cyklickým dejom, na základe vyšších prírodných, ale aj morálnych princípov, Levin vystihuje

v citáte: „ *A vari nerobíme to isté my, narobil som to ja, keď som pomocou rozumu chcel odhaliť význam prírodných síl a zmysel ľudského života*“ (Tolstoj, 1986, s. 388).

Princípy ľudského života, základné, večne hľadané, hodnoty ľudskej kultúry, či kultúr, na pozadí prirodzene fungujúcich prírodných, či vyšších princípov ostávajú evidentne ústrednými a stále nedopovedanými motívmi svetových literárnych diel s aktuálnymi odkazmi rovnako pre človeka 21. storočia.

Akokoľvek sa pokúšame identifikovať sa s hlbokými myšlienkami literárnych diel, súčasný stav kultúry globalizovaného sveta, z ktorého narástla tzv. *svetokultúra*, či globalizovaná kultúra, zabúda na rozvoj jedinca na pozadí vlastnej identifikácie, identity, hodnôt pôvodnej kultúry, morálnych hodnôt vlastnej príslušnosti, či prirodzených zásad, prameniach z religiozity. Globalizovaná kultúra stojí na rozvoji jednotlivca a na dôvere v trh, ktorý určuje systém vzťahov. Skutočná kultúra a globalizácia sú dva protichodné pojmy. Na jednej strane stojí niečo jedinečné, zvláštne, na druhej strane stojí uniformita s mäkkým totalitarizmom, ktorý likviduje spoločenské formy, identity a historicky danú sebaúctu a rešpekt k druhým. Obyvatelia globalizovanej planéty Zem sa presviedčajú o svojej individualite a slobodu chcú získať tým, že sa zrieknu svojho pôvodu a nechajú sa viesť novou ekonomickou existenciou globalizovaného sveta, kde splývajú jednotlivé role a postavenia. Vyšší princíp, ktorý nám každým dňom pripomína ekologická, hospodárska, morálna kríza, však naznačuje, že falošná sloboda globalizovaného človeka je obmedzovaná strachom z budúcnosti. Lebo zdanlivo vlastnú budúcnosť globalizovaný človek v rukách má, ale v skutočnosti pôsobí zákon návratu, ktorý uzatvára kruh o budúcnosti planéty Zem a ľudského života. A možno stačilo tak málo. Počúvať odkaz *Malého princa*, ktorý svojim detským jazykom hovorí:

„*Je to otázka disciplíny,*“ povedal mi neskôr *Malý princ*. *Keď dám ráno do poriadku seba, treba starostlivo upratať aj planétu*“ (Exupéry, 2013, s. 23).

Použitá literatúra

- BILOVESKÝ, V. 2012. Globalizácia ako negatívum rozvoja. in: *Studia russico-slovaca 1*. Ružomberok: Universitas Catholica Rosenbergensis. 2012. s. 119 – 122. ISBN 978-8080-8497-02.
- BITUŠÍKOVÁ, A. 2007. *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku. Štúdie, dokumenty, materiály I.* (Teoretické východiská k výskumu diverzity). Banská Bystrica: UMB, 2007. 127 s. ISBN 978-80-8083-345-9.
- DARULOVÁ, J. – KOŠTIALOVÁ, K. 2010. *Multikultúrnosť a multietnicita*. Banská Bystrica: ÚVV UMB, 2010. 274 s. ISBN 978-80-557-0018-2.
- DE ROUGEMONT, D. 1999. *Budoucnost je naše věc*. Praha: Inverze, 1999. 332 s. ISBN 809014795X
- DE SAINT-EXUPÉRY, A. 2013. *Malý princ*. Bratislava: SPN-Mladé letá, 2013. 95 s. ISBN 978-80-10-02423-0
- DE SAINT-EXUPÉRY, A. 1987. *Zem lidí*. Bratislava: Tatran, 1987. 464 s. bez ISBN
- GIDDENS, A. 2010. *Důsledky modernity*. Praha: SLON, 2010. 158 s. ISBN 9788074190353
- LIPOVETSKÝ, G. - JUVIN, H. 2012. *Globalizovaný Západ. Polemika o planetární kultuře*. Praha: Prostor, 2012. 232s. ISBN 978-80-7260-265-0
- LORENZ, K. 2003. *Takzvané zlo*. Praha: Academia, 2003. 236 s. ISBN 80-20010-98-X.
- NORBERG, J. - URBANOVÁ, T. 2006. *Globalizace*. Praha : Alfa Publishing, 2006. 203 s. ISBN 808685132X.
- SCHELER, M. 2003. *Můj filosofický pohled na svět*. Praha: Vyšehrad, 2003. 208 s. ISBN 80-70213-90-6.
- SLATINSKÁ, A. 2013. Vybrané aspekty interkultúrnej psychológie a interkultúrnej komunikácie. Prípád Severného Írska. In: *Jazyk a kultúra* 16/2013. Prešov: FF PU, 2013. 10 s.

ISSN 1338-1148.

ŠMAJS, J. 2006. *Ohrozená kultúra*. Banská Bystrica: PRO, 2006. 221s. ISBN 80-89057-12-8.

TOLSTOJ, L. N. 1986. *Anna Kareninová II*. Bratislava: Tatran, 1986, 407 s. bez ISBN.

VESELÁ, D. 2008. Tlmočenie ako sprostredkovaná interkultúrna komunikácia. In: *Cizí jazyk v kontextu multikulturní Evropy*. Ústí nad Labem: PF Univerzity J. E. Purkyne. (CD-ROM).

Resumé

The article is focused on the literary work of Antoine de Saint-Exupéry, *The Little Prince*, in the context of global culture in the 21st century. We are orientated on the different approaches of the author towards the modern culture, based on the comparison with the ideas of a French essayist Hervé Juvin. The last part of the article is dealing with the environmental and ecological dimensions of this little book.